

УДК 37.015.31:7:379.8

Жихарева Є.М.,*аспірантка кафедри теорії та методики
музичного мистецтва**Інституту мистецтв**Київського університету імені Бориса Грінченка*

МАСОВЕ МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ФЕНОМЕН ІНДУСТРІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРИ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті розглядається проблематика сучасного розуміння масової культури, зокрема мистецтва, яке здебільшого протиставляється елітарному, відповідно до класичного розмежування на «високе» і «низьке», де масове постає як негативний прояв маскульту. Автор наголошує на тому, що у ХХІ столітті, в умовах світової культурної глобалізації, масове музичне мистецтво перш за все представляє сучасне мистецтво, яке не потребує порівнянь і приниження, бо є окремим незалежним видом мистецтва, без якого неможливо уявити соціокультурне сьогодення.

Ключові слова: *масова культура, масове мистецтво, масове музичне мистецтво, масова музика, культурна глобалізація, індустрія культури, музична індустрія.*

Масове музичне мистецтво сучасності є феноменом, популярність якого збільшується завдяки глобальним медіа та процесам світової культурної глобалізації. Порівняння елітарного та масового у музичному мистецтві призводить до розмежування його на «високе» і «низьке», що не є коректним і не завжди відповідає дійсності. Такі обставини зумовлені недостатнім вивченням принципів роботи сучасної музичної індустрії.

Зокрема, до питань культурної глобалізації світу у своїх роботах зверталися такі західноєвропейські, вітчизняні та російські науковці:

А. Аппадурай, У. Бек, Д. Белл, Е. Валлерстайн, Е. Гідденс, М. Макклуюен, С. Хантінгтон, Н. Хомський, В. Воронкова, О. Гриценко, А. Данилюк, І. Дзюба, Г. Кисельова, Н. Колосова, В. Сидоренко, В. Шейко. Окремі аспекти проблематики масового музичного мистецтва висвітлили у своїх дослідженнях провідні науковці світу. Зокрема, історію масової музики — Е. Барклей, С. Ватерман, К. Вілліямс, М. Вінет, М. Кемпбелл, Г. Ліпсиц, В. Мет'юс, Л. Старр; вплив масового музичного мистецтва на суспільство — Е. Бак, Б. Джозефсон, Дж. Котарба, Т. Кроу, В. Лонгхартс, А. Мак-Роббі, Дж. Мемді, Б. Муріл, К. Смолл, С. Фріт; музичну індустрію — П. Ален, Б. Борг, Л. Вейсман, Р. Віксен, П. Вілкстон, С. Вітт, М. Кінг, М. Красіловскі, П. Маркс, Ж. Мерфі, Д. Пассман, М. Редман, Дж. Сібук, Дж. Феїст. Серед радянських мистецтвознавців масове музичне мистецтво досліджували Ю. Давидов, Д. Житомирський, Г. Кнабе, О. Козлова, С. Левіков, Л. Мархаєв, М. Мозговий, Т. Сідлецька, О. Феофанов, І. Хижняк, А. Цукер, П. Шестаков та багато інших. Однак потребує переосмислення розуміння феномена масового музичного мистецтва та механізмів його функціонування і розвитку в сучасних умовах світової глобалізації культури.

Метою статті є спроба висвітлення сучасних концепцій щодо розуміння масового музичного мистецтва як феномена культурної індустрії.

Віддзеркалення реалій сучасності — характерна риса масової музики, тому неможливо розглядати цей вид мистецтва окремо від категорій, на які поділяється сучасне людське життя, — економіки, політики, міжособистісних відносин, технологій, екології та культури загалом. Виникає необхідність звернутися до питань впливу світової глобалізації на всі сфери сучасного життя суспільства, зокрема на масовий музичний простір. Особливості такого впливу дослідили у своїх роботах У. Бек, С. Бохоров, Е. Валлерстайн, А. Гідденс, І. Дзюба й багато науковців. Американський дослідник Дж. Томлінсон акцентує увагу на взаємовпливі глобалізації та світової культури [5]. Тобто у результаті перетину світових культур відбувається певна культурна гібридизація та поглинання слабких культур бідних країн культурою капіталістичних країн. Ці проблеми призвели до виникнення дебатів «нового світу інформаційного порядку» (New World Information Order), пізніше відомого як «новий світ інформаційного та комунікаційного порядку»,

де розглядалися тенденції «культурного імперіалізму» із очевидним домінуванням американської культури [3]. Т. Фрідмен, відомий американський журналіст, у своїй книзі «Лексус та олівка» [13] зазначив, що після закінчення «холодної війни» глобалізація стала розповсюдженням англо-американського капіталізму — це глобалізація американської культури і символів; глобалізація всього найкращого і найгіршого в Америці; глобалізація американської революції та американської бензоколонки [13]. Досить важливою складовою у попиті на споживання саме американської культурної продукції є англійська мова, яка стала міжнародною.

У сучасному світі ринкова економіка почала диктувати свої правила і у культурній сфері [6], тому популярність масового мистецтва призвела до утворення індустрії культури. Це поняття було введено представниками франкфуртської школи Т. Адорно та М. Хоркхайнер у роботі «Діалектика просвітництва». Вони визначили індустрію культури як промисловий апарат створення одноманітних, стандартизованих новинок у сфері мистецтва, що не несуть ціннісних орієнтирів для людини, не є спрямованими на духовне збагачення й просвітництво, а є розважальним бізнесом [14].

Французький науковець А. Джирард, у свою чергу, зазначив, що саме культурна індустрія, яка виникла після Другої світової війни, принесла у повсякденне життя людей більше, ніж весь культурний спадок за всі часи [2]. До продукції індустрії культури належать книги, кіно, періодичні видання, радіо, телебачення, фотографія, живопис, реклама і, звичайно, масове музичне мистецтво. Серед характерних рис творів культурної індустрії, які виділив бельгійський соціолог А. Маттеларт, — їх серіалізація та стандартизація [4].

За словами критика сучасного мистецтва К. Бохорова, масова музика «являє собою нехитру, скроєну за певним лекалом розважальну продукцію, яка захоплює серця, душі й розум масового споживача, що готовий у всьому світі до бездушної насолоди голлівудськими бойовиками, мильними операми, музичною попсою, крикливою модою та вульгарним дизайном» [9]. Але так само масова музика звертається і до глобальних соціальних питань. Прикладом тому став музичний фестиваль «Вудсток» у селищі Бетел штату Нью-Йорк, що у 1969 році зібрав 500 000 глядачів і таких артистів, як Джиммі Хендрікс, Дженіс Джоуплін, гурти “The Who” та “Jefferson Airplane”, яких об’єднав протест проти воєнних дій тих часів

у Республіці В'єтнам. Разом з тим артисти, які мають величезну кількість прихильників та мільйонні продажі власних платівок, у своїй творчості висвітлюють актуальні проблеми. Так, наприклад, Майкл Джексон закликав до більш уважного ставлення до екологічних проблем; Мадонна привернула увагу до міжрелігійних конфліктів у світі; Lady Gaga підтримала сексуальні меншості тощо.

Що ж до «розважальності» масового музичного мистецтва, то Е. Вітель, дослідивши витоки гедонізму в масовій музичній культурі, пише, що гедонізм визрівав поступово в глибинах масової свідомості і є функцією мистецтва [10].

Також слід зазначити, що масове музичне мистецтво включає в себе не лише музичні твори, але й поезію, сценічну виставу, акторську майстерність, відео та театральну режисуру, дизайн, образотворче мистецтво, хореографію, тощо. Окрім різноманітних проявів, масове музичне мистецтво налічує величезну кількість жанрів, які неможливо порівнювати між собою. У такому випадку чи можна порівнювати масову музику з елітарною, академічною, оскільки вони представляють окремі, різні, часом протилежні напрямки мистецтва.

Стосовно питань жанровості у масовій музиці музикознавець В. Сиров відзначив, що масова музика, як і масова культура загалом — це вільне «стовпотворіння» мов та традицій. Дослідник вказує, що існують такі різновиди масової музики: стара (перша половина ХХ сторіччя — ранній джаз, романс, танго, фокстрот), нова (60–70-ті роки — поп, рок, соул, диско, регі, авторська пісня), найновіша (останні 10–20 років — метал, техно, реп, хаус, індастріал, ейсід). Кожна розмежовується на підвиди і вступає у контакт між видами, тобто починає жити за власними законами [12]. Різноманітність жанрів масової музики приводить до розподілу її на дві сфери: розважально-танцювальну, як-от диско, рейв, р-н-б, н'ю-ейдж, і серйозну, концертну, емоційно насичену, до якої відноситься значна частина джазу, блюзу та року [8].

Кожен із жанрів виникав у певних соціальних, політичних, економічних умовах конкретної епохи. Таким чином, як зазначив професор Г. Ашин, масове музичне мистецтво як різновид масової культури стало своєрідною мовою «масового суспільства» [7].

Отже, масова музика розвивалась як результат урбанізації, як відповідь на необхідність створення нового масового мистецтва

для людей. На відміну від елітарної, масова музика не потребує культурної та освітньої підготовки слухача для сприйняття її творів. І хоча масове музичне мистецтво вважається «легким» за жанровістю, воно знаходиться у тісному зв'язку із класичним мистецтвом, черпає у ньому сюжети та ідеї, звертається до вічних питань життя і кохання, спрощує форму їх подання, модернізуючи та презентуючи аудиторії. У своїй статті «Масова культура в контексті демократичних перетворень ХХ століття» дослідники В. Танчер та Т. Свиридон зазначили: «Орієнтація на масового глядача або слухача в багатьох видах мистецтва вдало поєднується з духовним наповненням і використанням засобів формоутворення, вироблених високим, елітарним мистецтвом» [11].

Разом з тим дуже важливим проявом масового музичного мистецтва є його комерціалізація, яка стає причиною здатності індустрії швидко прилаштовуватися до настроїв аудиторії. Інформаційне суспільство, об'єднане у всьому світі засобами масової інформації, такими як Інтернет, радіо та телебачення, отримує у своїй більшості той музичний продукт, який виробляється у найбільш масштабних обсягах. Глобальні світові медіа у своїй більшості належать американським компаніям, а музичний ринок США у 2015 році знову посів перше місце у світі з виробництва та споживання масового музичного мистецтва. Звідси маємо таку популярність саме американської масової музичної культури та бажання наслідувати її. Найвагоміші мейджор-лейбли світу, такі як Universal, Sony BMG, Warner — американські компанії, з мільярдним обігом у сфері музичної індустрії. Вони мають можливість створювати для артистів музичний, відео-та шоу-продукт на найвищому професійному та якісному рівні, застосовувати всі найвпливовіші інструменти менеджменту, задавати тенденції в музиці та стилі, режисурі та моді. Це дає їм можливість створювати мегаартистів, які мають успіх по всьому світу. Наприклад, у 2015 році американська співачка Тейлор Свіфт продала 6 мільйонів копій свого альбому «1989» по всьому світу, а продажі синглу «Harry» американського співака Фарела Віл'ямса досягли кількості 13,9 мільйонів копій [1].

Звичайно, серед представників масового музичного мистецтва, як і серед представників будь-якого виду мистецтва, є і ті, хто не залишить по собі суттєвого «сліду» в мистецтві, та ті, хто пропагує сумнівні принципи та аморальний спосіб життя. Але у будь-якої

аудиторії завжди є вибір, яку музику обирати. Вибір та рівень творів масового музичного мистецтва часто залежить від загального культурного, соціального та економічного розвитку країни, рівня розвитку культурної індустрії та державної політики у цій сфері.

Як висновок варто зазначити, що саме процеси світової культурної глобалізації, які впливають на масове музичне мистецтво і відповідно на широку аудиторію, спонукають до гібридизації та змішування культур. Домінування американської культури у планетарному масштабі призводить до уніфікації та зменшення ролі національних культур у суспільному розвитку країн. Масова музика взаємодіє з музичною індустрією, характерними рисами якої є комерціалізація, зацікавленість лейблів, що займаються випуском та просуванням музичного продукту, застосовуючи глобальні засоби масової інформації. Маркетингова складова музичної сфери сьогодення передбачає швидке пристосування процесу створення творів масової музики до сучасних реалій та орієнтацію на попит масової аудиторії. У свою чергу цей попит формується культурним рівнем аудиторії, який залежить від рівня життя тієї чи іншої країни.

Отже, масове музичне мистецтво є віддзеркаленням життя суспільства, яке у XXI сторіччі є споживацьким. У такій ситуації твори масової музики як продукт музичної індустрії не пропагують певний спосіб життя, а лише відображають його. Відповідно виникає залежність рівня масової музики від загального рівня культури в країні та від державної політики у даній сфері; від рівня корумпованості медіа та платоспроможності слухача, які разом з артистом утворюють замкнуте коло функціонування музичної індустрії; тобто від кількості проданих артистом платівок та білетів на концерт залежить можливість витрат на створення нового творчого матеріалу певного рівня.

У XXI сторіччі не зовсім коректним є порівняння масового та елітарного музичного мистецтва, бо їх твори є непорівнюваними. Як відомо, мистецтво спрямоване викликати емоції, тож твори масового музичного мистецтва так само спроможні захоплювати мільйони слухачів своїм рівнем виконання та духовною, емоційною глибиною. Найяскравіше це довели класики масової музики — Френк Сінатра, Елла Фіцджеральд, Уїтні Х'юстон, Селін Діон, гурти «АББА» та «Боні М», «Бітлз» та «Роллінг стоунс», співачки Бейонсе та Адель.

ДЖЕРЕЛА

1. 2014 Global Albums and Digital Singles Charts Show a Recording Industry that Continues to Break New Global Superstars [Електронний ресурс]. — 2014. — Режим доступу : <http://www.ifpi.org/best-sellers.php>.
2. Girard A. Cultural Industries: a Handicap or a New Opportunity for a Cultural Development / A. Girard // Cultural industries, A challenge for the future of culture / A. Girard. — Paris : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1982. — (Imprimerie de la Manutention, Mayenne). — С. 24–40.
3. Kraidy M. Globalization of Culture Through the Media / M. Kraidy. — University of Pennsylvania : Penn Libraries, 2002. — 359 с. — (J.R. Schement, Encyclopedia of communication and information).
4. Mattelart A., Piemme J. Cultural Industries: the Origin of the Idea // Cultural industries, A challenge for the future of culture / A. Girard. — Paris : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1982. — (Imprimerie de la Manutention, Mayenne). — С. 51–63.
5. Tomlinson J. Globalization and Culture [Електронний ресурс] / J. Tomlinson // University of Chicago Press. — 1999. — Режим доступу : <http://www.pacificdiscovery.org/credit/SEAreadings/Globilization%20and%20Culture%20-%20Tomlinson,%20John.pdf>.
6. Андрианова Т. Геополитические теории XX века: социально-философские исследования / Т. Андрианова // ИНИОН. — 1996. — С. 178.
7. Ашин Г. Доктрина массового общества / Г. Ашин. — М. : Политиздат, 1971. — С. 146.
8. Бельтюков А. Специфика и основания массовой музыкальной культуры 20 века / А. Бельтюков // Теория и практика общественного развития. — 2015. — № 3. — С. 398–401.
9. Бохоров К. Современное искусство и глобализация. Появление региональных арт-сцен [Електронный ресурс] / К. Бохоров — Режим доступа : http://www.ifarcom.ru/files/Monitoring/bohorov_iskusstvo_i_global.pdf.
10. Витель Е. Массовая музыкальная культура: истоки гедонизма / Е. Витель // Вестник Вятского государственного гуманитарного университета. — 2009. — С. 186–190.
11. Масова культура в контексті демократичних перетворень ХХ століття. — К. : Вісник НТУ «КПІ», 2013. — (Полтілогія. Соціологія. Право). — С. 65–69.
12. Сыров В. Стилевые метаморфозы рока, или Путь к «третьей музыке» / В. Сыров. — Нижний Новгород : Изд-во Нижегород. ун-та, 1997. — 209 с.
13. Фридмен Т. Lexus и олива. Понимая глобализацию / Т. Фридмен ; пер. с англ. — СПб. : ИД «Весь», 2003. — 448 с.
14. Хоркхаймер М. Диалектика просвещения / М. Хоркхаймер, Т. Адорно. — М.–СПб. : Медиум, Ювента, 1997. — 312 с.

В статье рассматривается проблематика современного понимания массовой культуры, в частности искусства, которое в основном противопоставляется элитарному, в соответствии с классическим разделением на «высокое» и «низкое», где массовое представляется негативным проявлением маскульта. Автор делает акцент на том, что в XXI веке, в условиях мировой культурной глобализации, массовое музыкальное искусство прежде всего представляет собой современное искусство, не требующее сравнений и умалений, так как является отдельным независимым видом искусства, без которого нельзя представить социокультурную современность.

Ключевые слова: *массовая культура, массовое искусство, массовое музыкальное искусство, массовая музыка, культурная глобализация, индустрия культуры, музыкальная индустрия.*

The article deals with the problems of modern understanding of mass culture and, in particular, the art which contradicts to the 'elite' art according to the classical distinction of 'high' and 'low' art, where it appears as a massive negative manifestation of social-culture. The author emphasizes the fact that in the 21st century, in a world of cultural globalization, mass musical art is a modern art, which does not require comparisons and detraction, as a separate independent art form, without which it is impossible to imagine the social and cultural modernity.

Key words: *mass culture, mass art, mass music art, mass music, cultural globalization, cultural industry, music industry.*